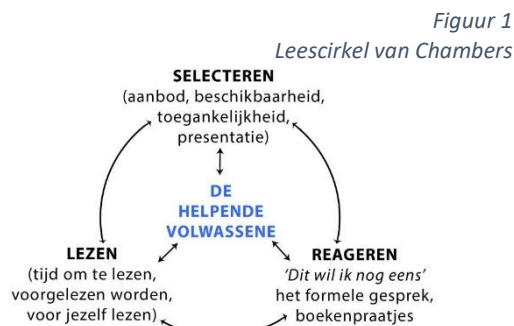

Een rijke leesomgeving én leesbeleving

Kijkend naar de leesomgeving op mijn stageschool, zou iedere leerkracht die van lezen houdt dolgelukkig worden. Leerlingen komen in aanraking met nieuwe boeken, er wordt thematisch gewerkt aan begrijpend lezen, er is aandacht voor leesplezier en een sterke leescultuur. De vrij leesmomenen komen helaas weinig voor en leerlingen gaan moeizaam in gesprek over wat ze gelezen hebben.

Leescirkel van Chambers

Volgens de leescirkel van Chambers (zie Figuur 1) heeft de helpende volwassenen drie taken: Ondersteunen bij selecteren, lezen en reageren (Lezen in het PO, 2022).

Opmerking. Overgenomen uit *Lezen in het PO, 2022* (<https://www.lezeninhetpo.nl/bouwsteen/wat-bepaalt-de-leescultuur-op-school/?id=181>). Copyright z.d. *Lezen in het PO*.

Selecteren

Het selecteren op school is geen probleem. Er is een ruim en rijk boekenaanbod. Zowel in de klas als in de gezamenlijke ruimtes. Eén van de vier schoolbrede boekenkasten is zichtbaar op Afbeelding 1.

Iedere donderdag wordt er gebruik gemaakt van het ruilmoment in de schoolbieb. Hier staan veel verschillende boeken. Tot AVI E4

zijn boeken gesorteerd op AVI, daarna op genre en de leesniveaus A, B en C. In groep 7 wordt er wekelijks boekendans gedaan om actuele/nieuwe boeken te introduceren. Hier reageren leerlingen erg goed op en willen graag boeken lenen. Daarnaast zijn de leerkrachten enthousiast, is er een actieve biebconsulent en een passende omgeving (Coillie, 2007; Mooren, Ghonem-Woets, Koeven, van Kurvers & Verschuren, 2012; Paus et al., 2018).

Leesmotivatie en leesplezier zijn daarnaast belangrijke bouwstenen voor een rijke leesomgeving. Om de omgeving te laten functioneren moet er schoolbreed aandacht voor zijn. Het leesbeleid van de school is goed op papier gezet (Iedereen Leest, 2020).

Uit de checklist 'goed taalonderwijs' kwam naar voren dat er een aantal dingen ontbreken. Het bijhouden van gelezen boeken, dagelijks aandacht voor vrij lezen en voorlezen in alle groepen. Veel dingen gaan wel goed. Voorbeelden hiervan zijn het begeleiden van zwakkere lezers, het kritisch gebruiken van begrijpend lezen methodes, een goede leescultuur, aandacht voor boekpromotie en boekbesprekingen.

Al deze factoren zorgen ervoor dat het selecteren van een goed boek geen enkel probleem is binnen de school.

Lezen

Door systematisch observatie heb ik het leesgedrag van leerlingen in kaart kunnen brengen. Iedere dag is er een kwartier ingeroosterd voor lezen of leesactiviteiten, maar al snel bleek dat niet al deze momenten worden benut. Ook tijdens het uitvoeren van

de interventies bleef dit een uitdaging. Lezen wordt als eerste overgeslagen.

Ondanks dat leerlingen niet veel tijd kregen om te lezen, werd er wel goed gelezen. Ook wanneer ze klaar zijn met opdrachten, kiezen leerlingen voor lezen. De klassikale leestijd werd zeer effectief benut, maar was veel te weinig.

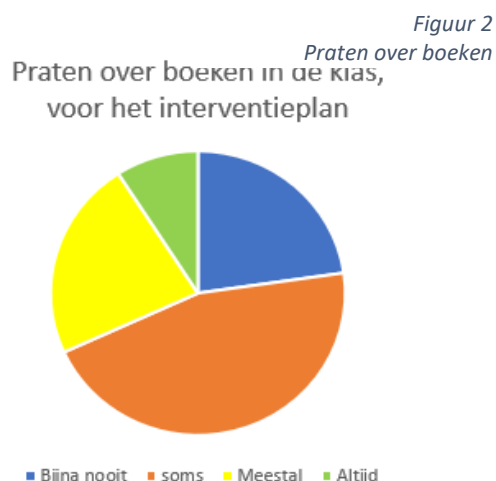
In het beleidsplan staat dat er in groep 7 tien minuten voorgelezen moet worden en dat leerlingen 15 tot 20 minuten moeten vrij lezen per dag. Aan beide punten wordt niet voldaan (J. Tanja, persoonlijke communicatie, 15 februari 2023).

Uit de leesinteresselijsten en leesprofielen is gebleken dat ruim 75% van de klas soms of vaak een boek leest. Deze score ondersteunt de observaties en leescultuur in de klas. De kinderen kiezen het liefst een spannend of grappig boek. Ook series worden gewaardeerd.

Het leesniveau van de groep is bovengemiddeld. De helft heeft AVI-Plus en maar drie leerlingen met dyslexie vallen uit. Leerlingen geven aan vrijwel alles dat ze lezen te begrijpen. Dit blijkt ook uit de scores van begrijpend lezen.

Reageren

In de afgenomen leesprofielen, was er één onderdeel dat uitviel. Het praten over boeken. In Figuur 2 zijn de resultaten weergegeven.

In de klassikale gesprekken werd dit nog het meeste gedaan, maar thuis of onderling bijna nooit. Leerlingen weten de antwoorden op vragen wel, maar nemen niet deel aan gesprekken. Mijn coach geeft aan dat deze

gesprekken moeilijk op gang komen en altijd dezelfde leerlingen antwoorden.

De helpende volwassene

Kijkend naar het ideaalbeeld van een taalleraar volgens Van Koeven en Smits (2020), durf ik te zeggen dat ik hier voor een groot deel aan voldoe. Ik lees veel, ben op de hoogte van interesses van leerlingen en probeer hier passende boeken bij te vinden.

In de klas vind ik het belangrijk om te werken met rijke teksten, bijvoorbeeld van de methode *Atlantis*. Hier richt ik me vooral op begrip.

Tot slot heb ik leerlingen gevraagd wat ze graag anders zien in de klas of wat ik anders kan doen. Leerlingen geven aan dat ze meer (Engelse) boeken in de klas willen hebben, ze langer willen lezen en meer voorgelezen willen worden. Ze vinden het fijn om ontspannen te luisteren of te verdwalen in een boek. Deze verbeterpunten zouden een gevolg kunnen zijn van de goede leescultuur.

Doelstelling

De volgende doelstelling heb ik geformuleerd: 'Ik gebruik de rijke leesomgeving optimaal door meer met de leerlingen te praten over boeken, meer tijd te geven voor vrij lezen en voor te lezen in de klas. Op deze manier kunnen kinderen meer lezen en hebben ze meer gelegenheid om de leeservaringen te delen en zo meer verdieping aan te brengen in de leesbeleving.'

Interventies ter verdieping van de leesbeleving

De Kinderboekenjuf (2022) geeft vijf stappen om de leesbeleving te bevorderen. Sommige stappen komen al goed naar voren, maar een aantal dingen moeten nog verbeterd worden. Zo is het belangrijk om met leerlingen in gesprek te gaan. Hierdoor kom je erachter wat leerlingen interessant vinden en wat hun mening is. Dit vond de klas nog lastig, maar is wel goed voor de literaire competentie. Met behulp van de leesvragen van Chambers

kunnen leerlingen de boeken/teksten beter leren begrijpen, interpreteren en evalueren. Dit zal de leesbeleving verder verfijnen (Chambers & Meelker, 2013; Kinderboekenjuf, 2022; Van Koeven & Smits, 2022). Ook moet er variatie zijn in boeken. Volgens Van Koeven en Smits (2022) moeten er zeven boeken per leerling zijn. Daarnaast moet het aanbod actueel zijn, uit verschillende genres komen, moeten leerkrachten op de hoogte zijn van nieuwe boeken en de interesses van leerlingen. Tijdens de uitvoering van mijn interventieplan zal ik gebruik maken van de boekendans. Ik leg verschillende soorten boeken (informatief, fictief, klassiekers, nieuwe boeken en Engelse boeken) verspreid door de klas en leerlingen maken kennis met drie of vier nieuwe boeken (Bekebrede, 2021; De boekenkast van de juf, z.d.).

Praten over boeken

Met behulp van leesvragen ga ik in gesprek met leerlingen. Hiervoor zal ik de leesvragen van Chambers gebruiken, waarbij leerlingen nadenken over wat ze lezen (Chambers & Meelker, 2013). Om deze gedachten te verwoorden, worden verschillende denkroutines gebruikt en worden literaire competenties zoals begrijpen, interpreteren en evalueren geoefend. Hierdoor wordt er dieper ingegaan op de leesvragen.

De interpretatie-, evaluatie-, inlevings- en vergelijkende vragen van Van Coillie (2007) sluiten aan bij de vragen van Chambers en kunnen helpen bij het verbeteren van de literaire competenties. Veel vragen van Van Coillie (2007) zijn op dezelfde manier geformuleerd als die van Chambers, maar Chambers heeft zijn vragen in andere categorieën verdeeld (Chambers & Meelker, 2013).

Het is belangrijk om door te vragen in gesprekken met behulp van diepgang-, vergelijkings- of inlevingsvragen (Coillie, 2007). Hierdoor koppelen leerlingen eigen ervaringen aan de leesvraag. De vragen van Chambers en Coillie zou je ook kunnen onderverdelen in tekst-hoofd-hartvragen (Beers & Probst, 2017, in Van Koeven & Smits, 2022, p. 300).

Door met deze vragen te werken, krijgen gesprekken meer diepgang en wordt het interessanter om ze te voeren. Voorwaardelijk is dat alle leerlingen actief zijn betrokken. De leerkracht moet hiervoor waken door verdiepende vragen te stellen of door te werken met beurtstokjes. (Van Koeven & Smits, 2022).

Input voor de gesprekken

Een voorwaarde voor deelname aan gesprek, is input. Ten eerste krijgen leerlingen meer tijd voor vrij lezen. Ik zal de tijden uit het beleidsplan gaan hanteren (J. Tanja, persoonlijke communicatie, 15 februari 2023). De leescultuur in de klas is goed. Dus wanneer leerlingen de tijd krijgen om te lezen, zal dit ook goed benut worden. Als leerkracht moet je zelf natuurlijk wel het goede voorbeeld geven (Kinderboekenjuf, 2022; Van Koeven & Smits, 2022).

Ten tweede ga ik voorlezen in de klas volgens de norm van het beleidsplan. *Achtste-groepers huilen niet* van Jacques Vriens (2012), het voorleesboek van *Atlantis*, zal ik hiervoor gebruiken. Voorlezen werkt ontspannend en ontladend. Daarnaast draagt het bij aan de begripsvorming, woordenschat, het verbeteren van zinsconstructies en stimuleert leesontwikkeling en -plezier. Tot slot worden de talige, emotionele en literaire ontwikkeling van leerlingen gestimuleerd. Met voorlezen kun je boeken aanbieden met een hoger niveau en een complexe verhaallijn, verschillende personages of verschillende tijden (Van Coillie, 2007; Van Koeven & Smits, 2022).

Monitoren

Het onderzoek heb ik gemonitord met systematische observatie van de leesmomenten en een leesdagboek. Met het leesdagboek worden leerwinsten zichtbaar en kunnen leerlingen zelf reflecteren. Dit stimuleert duurzaam leren. Daarnaast leren ze hun mening geven en deze te verdiepen in gesprekken. Verder helpt het leesdagboek bij de ontwikkeling als lezer. Leerlingen houden bij wat ze gelezen hebben en wat ze willen lezen (Broekhof & De Pater, 2013; Van Coillie, 2007; Van G, 2016; Van Koeven & Smits, 2022).

Dit leesdagboek bestaat voornamelijk uit leesvragen ter voorbereiding op de gesprekken. Daarnaast houden leerlingen bij welke boeken ze hebben gelezen en maken een korte verwerking. Deze verwerkingen zijn gebaseerd op het boek *werkvormenboek leesbevordering* (De Jonge, 2022), op de vragen van Chambers of putten uit eigen ervaringen. Tot slot is er de optielijst waar leerlingen boeken opschrijven die ze nog willen lezen naar aanleiding van de gesprekken of boekendans.

Afsluiting onderzoek

Als slotactiviteit heb ik met de leerlingen 'boekencadeau' gedaan. Leerlingen kiezen een ingepakt boek met daarop drie steekwoorden. Als mijn interventies effect hebben gehad en de leesbeleving is verdiept, hebben leerlingen een beter beeld van wat ze leuke boeken vinden, kunnen ze dit beter uitleggen en pakken de meeste leerlingen direct een boek wat bij ze past.

Uitvoeren, bijstellen en evalueren

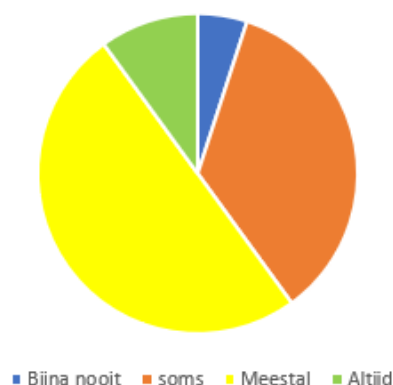
Tijdens het introduceren van de leesvragen moesten de leerlingen wennen en kwam het gesprek lastig op gang. Gedurende de weken waren er steeds meer leerlingen die antwoorden gaven in het klassikale gesprek en was de betrokkenheid groot, maar het bleef een leerkrachtgestuurd gesprek. In de derde week voerde leerlingen de gesprekjes in groepjes. Leerlingen waren snel klaar. In de vierde week heb ik naast de leesvraag, leerlingen een stelling uit *Atlantis* gegeven. Hiermee kwamen goede gesprekken op gang en werden meningen gedeeld. Het leesdagboek is daarentegen niet goed uit de verf gekomen. Leerlingen zijn enthousiast begonnen, maar bij mijn coach hoefden ze dit niet te doen. Hierin kon ik bijsturen wat ik wilde, maar dit is iets dat je samen moet doen. Tijdens de slotactiviteit heeft 80% van de leerlingen een passend boek gekozen. Hieruit is gebleken dat leerlingen met behulp van de leesvragen en gesprekken hun leesbeleving hebben verdiept en nu beter aan kunnen geven wat er bij hen past en waarom.

Voor het interventieplan praatte 31% van de leerlingen altijd of meestal mee over boeken in de klas (zie Figuur 2). Na de slotactiviteit hebben de leerlingen nogmaals een enquête ingevuld. In Figuur 3 zijn de antwoorden weergegeven na het interventieplan. Het percentage is verdubbeld naar 60%. Wat mij betreft een mooie ontwikkeling!

Figuur 3

Praten over boeken in de klas

Praten over boeken in de klas,
na het interventieplan

Conclusie

Een schoolbreed leesbeleid is volgens *Iedereen Leest* (2020) van belang om een rijke leesomgeving te laten slagen. Dit heb ik ook ervaren tijdens mijn onderzoek. De gesprekken over de leesvragen werden steeds beter en ook ingezet door mijn coach. Door goede samenwerking was er duidelijkheid en structuur in de klas en zagen we een mooie groei. Het bijhouden van het leesdagboek deed mijn coach niet en is door leerlingen minder goed uitgevoerd.

De leesvragen van Chambers, in combinatie met de tekst-hart-hoofd vragen, hebben laten zien dat leerlingen inderdaad tot een diepere leesbeleving komen wanneer hierover gesproken wordt (Beers & Probst, 2017, in Van Koeven & Smits, 2022, p. 300). Een rijke leesomgeving hoeft dus niet te betekenen dat er automatisch ook een diepe leesbeleving is. Leesbeleving is een extra bijdrage aan het leesonderwijs en hier moet ook tijd ingestoken worden om het te laten functioneren.

Literatuuropgave

- Bekebrede, W. (2021, 30 september). *De boekendans laat leerlingen kennismaken met vele boeken!* LinkedIn. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://nl.linkedin.com/pulse/deboekendans-laait-leerlingen-kennismaken-met-vele->
- Broekhof, K., & De Pater, N. (2013). *Kwestie van lezen: Vrij lezen op de basisschool*. Stichting Lezen.
- Chambers, A., & Meelker, I. (2013). *Vragenspel van Chambers*. Onderwijsdatabank.nl. Geraadpleegd op 28 mei 2023, van <https://www.onderwijsdatabank.nl/84159/vragenspel-van-chambers/>
- De boekenkast van de juf. (z.d.). *Het boekenaanbod in de klas*. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://www.de-boekenkast-van-de-juf.be/tips-voor-in-de-klas/het-boekenaanbod-in-de-klas>
- De Jonge, T. (2022). *Werkvormenboek leesbevordering: 90 werkvormen voor creatieve lessen* (2e druk). De Jonge Educatief.
- Iedereen Leest. (2020, juli 18). *Zes bouwstenen van een kwalitatieve leesomgeving*. Geraadpleegd op 19 december 2022, van <https://www.iedereenleest.be/over-lezen/de-praktijk/zesbouwstenen-van-een-kwalitatieve-leesomgeving>
- Kinderboekenjuf. (2022, 21 december). *Inzetten op leesbeleving*. Kinderboekenjuf.nl. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://www.kinderboekenjuf.nl/inzetten-op-leesbeleving/>
- Lezen in het PO. (2022, augustus 22). *Wat bepaalt de leescultuur op school?* Geraadpleegd op 19 december 2022, van <https://www.lezeninhetpo.nl/bouwsteen/wat-bepaalt-de-leescultuur-op-school/?id=181>
- Mooren, P., Ghonem-Woets, K., Koeven, E. van, Kurvers, J. & Verschuren, H. (2012). *Verborgene talenten: jeugdliteratuur op school*. Coutinho.
- Paus, H., Van den Brand, A., Bacchini, S., Dekkers, R., Hofstede, D., Markesteijn, C., Meijer, H., & Pullens, T. (2018). *Portaal: Praktische taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Uitgeverij Coutinho.
- Van Coillie, J. (2007). *Leesbeesten en boekenfeesten: hoe werken (met) kinder- en jeugdboeken?* (Volledig herziene editie). Davidsfonds.
- Van G, J. (2016, 11 november). *Het leeslogboek, een extra prikkel om te lezen*. Infobron.nl. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://infobron.nl/Het-leeslogboek-een-extra-prikkel-om-te-lezen>
- Van Koeven, E., & Smits, A. (2022). *Rijke taal: Taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Boom.
- Vriens, J. (2012). *Achtste-groepers huilen niet*. Van Holkema & Warendorf.